

Kamu Büyüklüğünün İşsizlik Üzerine Etkisi: Teorik Bir İnceleme

Impact of Public Size on Unemployment: Theoretical Examination

Yrd. Doç. Dr. Seda BAYRAKDAR

Kırıkkale Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Kırıkkale University

Faculty of Economics and Administrative Sciences

Economy Department

sedabayrakdar@hotmail.com

Temmuz 2017, Cilt 8, Sayı 2, Sayfa: 95-117

July 2017, Volume 8, Number 2, Page: 95-117

P-ISSN: 2146-0000

E-ISSN: 2146-7854

©2010-2017

www.calismailiskileri.org

İMTİYAZ SAHİBİ / OWNER OF THE JOURNAL

Abdurrahim ŞENOCAK
(ÇASGEM Adına / On Behalf of the ÇASGEM)

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF

Dr. Elif ÇELİK

EDİTÖR YARDIMCISI/ASSOCIATE EDITOR

Berna YAZAR ASLAN

TARANDIĞIMIZ İNDEKSLER / INDEXES

ECONLI T - USA
CABELL'S DIRECTORIES - USA
ASOS İNDEKS - TR
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
KWS NET LABOUR JOURNALS INDEX - USA

YAYIN TÜRÜ / TYPE of PUBLICATION

PERIODICAL - ULUSLARARASI SÜRELİ YAYIN

YAYIN ARALIĞI / FREQUENCY of PUBLICATION

6 AYLIK - TWICE A YEAR

DİLİ / LANGUAGE

TÜRKÇE ve İNGİLİZCE - *TURKISH and ENGLISH*

PRINT ISSN

2146 - 0000

E - ISSN

2146 - 7854

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Dr. Serhat AYRIM - ÇSGB
Prof. Dr. Mustafa Necmi İLHAN - *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Özlem ÇAKIR - *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN - *Gazi Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Nergis DAMA - *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Dr. Elif ÇELİK - ÇASGEM

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yener ALTUNBAŞ *Bangor University - UK*
Prof. Dr. Mehmet DEMİRBAĞ *University of Sheffield - UK*
Prof. Dr. Shahrokh Waleck DALPOUR *University of Maine - USA*
Prof. Dr. Paul Leonard GALLINA *Université Bishop's University - CA*
Prof. Dr. Douglas L. KRUSE *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*
Prof. Dr. Özay MEHMET *University of Carleton - CA*
Prof. Dr. Theo NICHOLS *University of Cardiff - UK*
Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN *Brunel University - UK*
Doç. Dr. Kevin FARNSWORTH *University of Sheffield - UK*
Doç. Dr. Alper KARA *University of Hull - UK*
Doç. Dr. Yıldırım YILDIRIM *Syracuse University - USA*
Dr. Sürhan ÇAM *University of Cardiff - UK*
Dr. Tayo FASHOYIN *International Labour Organization - CH*

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR *Türkiye Bilimler Akademisi*
Prof. Dr. Cihangir AKIN *Yalova Üniversitesi*
Prof. Dr. Yusuf ALPER *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Onur Ender ASLAN *TODAİE*
Prof. Dr. İbrahim AYDINLI *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Mehmet BARCA *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Prof. Dr. Aydın BAŞBUĞ *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Prof. Dr. Eyüp BEDİR *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Vedat BİLGİN *TBMM*
Prof. Dr. Özlem ÇAKIR *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Prof. Dr. Erdal ÇELİK *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Prof. Dr. Toker DERELİ *Işık Üniversitesi*
Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR DURGUN *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. E. Murat ENGİN *Galatasaray Üniversitesi*
Prof. Dr. Bülent ERDEM *Cumhuriyet Üniversitesi*
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL *Bahçeşehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Nükhet HOTAR *TBMM*
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Prof. Dr. Aşkın KESER *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Tamer KOÇEL *İstanbul Kültür Üniversitesi*
Prof. Dr. Metin KUTAL *Gedik Üniversitesi*
Prof. Dr. Adnan MAHİROĞULLARI *Cumhuriyet Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet MAKAL *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU *Çankaya Üniversitesi*
Prof. Dr. Sedat MURAT *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR *Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER *Selçuk Üniversitesi*
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU *Atılım Üniversitesi*
Prof. Dr. İnsan TUNALI *Koç Üniversitesi*

Prof. Dr. Fatih UŐAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Cavide Bedia UYARGİL İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Recep VARÇIN Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Erinç YELDAN İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Engin YILDIRIM Anayasa Mahkemesi
Doç. Dr. Yücel UYANIK Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Erdinç YAZICI Gazi Üniversitesi

**Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.**

*All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited.*

Kamu Büyüklüğünün İşsizlik Üzerine Etkisi: Teorik Bir İnceleme

Impact of Public Size on Unemployment: Theoretical Examination

Seda Bayrakdar¹

Öz

İşsizlik en önemli sosyo-ekonomik sorunların başında gelmektedir. İşsizlik konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, işsizliğin başta enflasyon, ekonomik büyüme oranı, faiz oranı, ihracat-ithalat oranı gibi çeşitli makroekonomik değişkenlerle ilişkisinin sıklıkla araştırıldığı görülmektedir. Buna rağmen yapılan literatür taraması sonucunda özellikle yerli yazında kamu büyüklüğü ile işsizlik ilişkisinin yeterince araştırılmadığı görülmüştür. Çalışmanın bir diğer önemi genel kabulün aksine kamu harcamalarının her şart altında (özellikle aktif istihdam politikaları eşliğinde işsizliği azaltmak için yapılan kamu harcamalarının) işsizliği azaltmada pozitif etkisinin beklenen ölçüde olmayabileceği, bilakis “çalışma- boş zaman tercihinin boş zaman lehine etkilenmesi, artan kamu harcamalarının özel yatırımlar üzerinde “dışlama etkisi” ortaya çıkarması ve yine artan kamu harcamaları sebebiyle emek vergisi üzerindeki artışların emek talebini azaltarak işsizliğe neden olmasının yanında kilitleme etkisi gibi olumsuz etkileri olduğuna dikkat çekmektir.

Anahtar Sözcükler: Kamu büyüklüğü, İşsizlik, İstihdam

Abstract

Unemployment is one of the most important socio-economic problems. When studies on unemployment are examined, It is observed that unemployment is frequently investigated in relation with various macroeconomic variables such as inflation, economic growth rate, interest rate, export-import ratio. Nevertheless, as a result of the literature review, It was seen that the relation between public size and unemployment was not investigated sufficiently. Another positive aspect of the study is that contrary to general acceptance, the positive effect of public expenditures to reduce unemployment may not be expected (especially active employment policies which are used to reduce unemployment). On the other hand, the fact that working- leisure time preference is influenced in a favor of leisure time, increasing public expenditures effect cause of crowding- out effect on private investments, and increasing in the labour tax due to increased public expenditures is a negative affect in demand of labor and lock-in effect on the labor market. This study want to take attention this result.

Key Word: Public size, unemployment, Employment

¹Yrd.Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, sedabayrakdar@hotmail.com.

Bu çalışma Prof.Dr. Ahmet İncekara'nın danışmanlığında, Dr.Seda Bayrakdar'ın kaleme almış olduğu “Kamu Büyüklüğü ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği” isimli doktora tez çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Devlet aynı toplumdaki bireylerin uyum içerisinde yaşamasını sağlamak için kanun koyma bu kanunları uygulama ve yaptırım gücü çerçevesince cezalandırma hakkına sahip kurumsal bir organizasyon şeklidir. Devletin amaçlarından biri toplumsal refahın gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Ekonomik refahla yakından ilişkili olan toplumsal refah sağlanırken devletin hangi yöntemleri ve hangi iktisadi sistemleri kullanması gerektiği ise halen tartışma konusudur. Ekonomik refahın birey için en temel belirleyicisi olan gelirin ise elde edebilmesi kişinin ancak istihdamı ile mümkündür. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlardan biri olan işsizlik, her geçen gün artan şekilde ülkelerin gündemini meşgul etmektedir. Her ülkenin ekonomik hedeflerinden biri olan tam istihdamın sağlanması ya da geçerli ücret düzeyinde isteyen her bireyin iş bulup çalışmasıdır.

Küreselleşmenin artması ile bir ülkede yaşanan krizin ekonomik bütünleşme ve çokuluslu şirketler kanalıyla diğer ülkelere sirayet etmesi, geçmişte yaşanan petrol krizleri, teknolojik ilerleme- verimlilik artışları, işgücü kompozisyonunun değişimi, nüfus artışının olumsuz etkileri işsizliği arttıran sebeplerdendir. Gelişmiş ülkelerde konjonktürel sebeplerle ortaya çıkan işsizliğin gelişmekte olan ülkelerdeki artışına sermaye yetersizliği, yatırımların azlığı, işgücü eğitim seviyesinin düşüklüğü, mesleki eğitim faaliyetlerinin azlığı, emek piyasası arz ve talep uyumsuzlukları, hızlı nüfus artışı, enflasyon gibi etkenler sebep olmaktadır. Ülkelerin işsizlikle mücadelesi ve çözüm önerileri ise ekonomik- politik sistemlerindeki farklılıklara göre değişmektedir. Geçmişten günümüze etkili olan ekonomik sistemlere bakıldığında dönem dönem devletlerin ekonomi politikalarının farklı amaçlar içerdiği görülecektir. Merkantilistler ekonomide dış ticaret gelirlerinin arttırılması, ülkeden değerli maden çıkışlarının engellenmesi için devlete aktif bir rol vermişlerdir. Bu nedenle devlet ister istemez ekonomide güçlü bir unsur haline gelmektedir. Fizyokratlar, merkantilistlere karşı bir akım olarak ortaya çıkmış ve liberalizmin temellerini atarak ekonomi politikası olarak devlet müdahalesinin olmadığı bir düzeni savunmuşlardır. Liberal ekonomide uygulama alanı bulan klasik ekolde istihdam emek arz ve talebine göre belirlenmekte, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen her bireyin iş bulabildiği kabul edilmektedir. Ekonomideki işsizliğin iradi olduğu, tam rekabet koşulları altında emek piyasasının dengeye geleceği varsayılmaktadır. Devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerekliliği ve görünmez el vasıtasıyla sistemin kendi kendine dengeye geleceğini savunan klasikler, devletin sınırlarını rekabeti tesis edici düzenlemeleri çerçevesinde belirlemişlerdir. Keynesyen ekolde ise devletin ekonomik hayata çeşitli şekillerde müdahalesinin gerekliliği, eksik istihdam dengesi ve işsizliğin gayri iradi olduğu varsayımları kabul edilmektedir. Neo-Klasik iktisat ise klasik iktisadın devletin vücut bulmuş şekli olan kamunun sınırlılığı ilkesini benimsemişlerdir.

Günümüzde yaşanan ekonomik krizler sebebiyle yapılan devlet müdahaleleri kamu büyüklüğü, kamunun ekonomiye müdahalesi tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Bu nedenle son derece önemli iki konu olan devletin ekonomik büyüklüğü ve işsizlik sorunu arasında doğrudan bir ilişkinin olup olmadığı araştırılmalıdır. Çalışmanın ilk kısmında geçmişten günümüze ortaya çıkış zamanına göre çeşitli ekollerde devletin ekonomideki yeri anlatılmıştır. İkinci kısımda ekonomide kamu kesiminin gerekliliğine, bunun yanında kamu müdahalesine karşı görüşlerin argümanlarına detaylı olarak yer verilmiştir. Üçüncü kısımda kamu büyüklüğünün sıklıkla kullanılan ölçüm yöntemleri açıklandıktan sonra dördüncü ve

beşinci kısımlarda kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisinin teorik-ampirik kanıtları sunulmaktadır.

1.Tarihsel Süreçte Kamunun İktisadi Hayattaki Rolü

Her ülke içerisinde iki temel ihtiyaçtan söz edilebilir. Bunlardan ilki bireysel ihtiyaçlar, bir diğeri ise toplumsal ihtiyaçlardır. Bireysel ihtiyaçlar fiyatlandırılabilir, bölünebilir ve pazarlanabilir nitelikleri bakımından piyasa ekonomisi tarafından talebi karşılanabilir bir özellik sergilemektedir. Toplumsal ihtiyaçları karşılama görevi kamuya aittir. Bu nedenle toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında kamu ekonomisinin yerinin ikame edilemez olması gerçeği karşımıza çıkacaktır (Akalin, 2000:1-3). Kamu kesiminin ekonomik faaliyetlerindeki temel amaç ifade edildiği üzere kamusal, yani toplumsal ihtiyaçların giderilmesidir. Ülkemizde ve dünyada görmekteyiz ki her ülkenin toplumsal ihtiyaçlarının çeşitliliği dolayısıyla kamu ekonomisinin de sınırları değişiklik göstermektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplumsal ihtiyaçların boyutları, bu ihtiyaçların neler olduğu dolayısıyla kamu ekonomisinin bu ihtiyaçları ne ölçüde ve nasıl karşılaması gerektiği de farklılaşmaktadır. Geçmişten günümüze kamunun ekonomideki yerinin ne olması gerektiği sorusu sorulmakta ve tartışılmaktadır. Bu nedenle öncelikle tarihsel süreç içerisinde kamu kesiminin boyutları ana akım iktisat okulları kapsamında incelenecektir.

Merkantilist Düşünce- Korumacı Devlet:** Merkantilist düşüncenin gelişiminde maden elde etme arzusu, paranın kullanımının yaygınlaşması, matbaanın keşfi, yeni pazar- hammadde olanaklarına sahip olma arzuları da önemli rol oynamaktadır. Zenginleşen burjuva sınıfı için hem içeride hem de uluslararası çıkarlarını koruyan güçlü- ulusal devletler gerekmektedir (Aydemir ve Güneş, 2006:136-158). Bu sebeplerle siyasi, ekonomik ve askeri gücün artırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu şartlar altında oluşan Merkantilist düşünce güçlü devlet ve korumacı çizgiler üzerine oturtulmuştur (Göze, 2005:11).

Fizyokraside Devletin Rolü- Doğal Düzen:** Fizyokratlar özellikle doğal düzen ve rasyonalizme önem vermişler, piyasanın doğal işleyişine bırakılmasını tercih etmişler, iktisadi düşünceleri bir bütün olarak anlamak ve kavramanın gerekliliğine inanmışlardır (Tekeoğlu, 1993:41). Fizyokratlar daha sonraları adına liberalizm denilecek olan düşünce sistemine referans olmuştur (Demir ve Acar, 2002:158). Fizyokratlar devletin ekonomiye ve sosyal hayata müdahalesinin gereksizliğine inanmışlar, her çeşit sınırlamaya ve kısıtlamaya karşı çıkmışlardır (Demir, 1997:20).

Klasik İktisadi Düşünce- Tarafsız Devlet:** İktisadın bir bilim olarak ortaya çıkmasında ve günümüzdeki varlığına kavuşmasında en büyük başarı tartışmasız 1776 yılında Adam Smith tarafından yazılan Ulusların Zenginliği kitabıdır (Schumpeter, 2006:48). Klasik iktisadi düşünceye göre devlet, ekonomide sınırlı bir rol oynamalıdır. Çünkü devletin ekonomik harcamaları savurganlıkla, verimsizlikle, sorumsuzlukla sonuçlanmaktadır. Adam Smith müdahalelere karşı çıkmasına rağmen toplumun diğer toplumlar tarafından maruz kalabileceği şiddete ve istilaya karşı korunması (ulusal güvenlik), vatandaşlar için adil bir yönetim sağlanması, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek yani serbest piyasada

* Merkantilist Düşünce sistemi detaylı bilgi için bkz; Vural Fuat Savaş, (2007) **İktisadın Tarihi**, 5.bs., Ankara.; Ali Özgüven, (2005) **İktisadi Düşünceler- Doktrinler ve Teoriler**, 3.bs, İstanbul: Filiz Kitapevi.

Fizyokrat Düşünce sistemi detaylı bilgi için bkz; Yalçın Aydın, **İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi, Ankara, A.Ü. S.B.F. Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi, 1983.

***Klasik İktisadi Düşünce sistemi detaylı bilgi için bkz :Halis Çetin, (2002) **Liberalizmin Tarihsel Kökenleri**, C.Ü. **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.3, S.1.; Razeen Sally (2002) **Classical Liberalism and International Economic Order**, Taylor & Francis e-Library; Mark Skousen, (a) **The Big Three in Economics Adam Smith Karl Marx and John Maynard Keynes**, M.E.Sharpe, New York, 2007.

üretimi mümkün olmayan mal ve hizmetlerin (yollar, kanallar) gerçekleştirilmesini devletin ana işlevleri olarak sırlamaktadır (Heilbroner, 2008:61-62).

Keynesyen İktisadi Düşüncede- Uzlaşmacı Liberalizm:**** J. Maynard Keynes 1929 Büyük Buhranından sonra 1936 yılında "İstihdamın, Paranın ve Faizin Genel Teorisi" adlı ünlü eserini yayınlamıştır (Savaş, 1963:41). Keynesyen Düşüncede durgunluk ve depresyon dönemlerinde yapılacak olan kamu harcamalarının talebi yönlendirmesi sebebiyle devletin ekonomi içerisinde ne denli önemli olduğunun altı çizilmektedir. Keynes kriz dönemlerinde devlet tarafından yapılan harcamaların amacının önemli olmadığını, bütün harcamaların toplam talep artışına olumlu katkısı olacağını savunmuştur (Skousen (b), 2007:395). Keynes oldukça basit bir denklemle makro ekonomiyi açıklamıştır. Tüketim eğilimi tespiti ile marjinal tüketim eğilimi ve çarpan etkisi belirlenmektedir. Çarpan etkisi, yatırımların güçlenmiş bir efektif talebe nasıl sahip olacağı, üretim ve istihdam üzerinde yaratacağı değişimleri göstermektedir (Sheehan, 2009:66). Keynesyen ekolde maliye politikası her zaman para politikasından üstündür, maliye politikası toplam üretimi "çoğaltan" yardımıyla arttırmaktadır. Bu nedenle maliye politikası aynı zamanda istihdam hedefini gerçekleştirmede de en etkili araçtır (Cuthbertson, s.79). Dolayısıyla keynesyen teoride klasik iktisat akımının tersine devletin ekonomideki rolü oldukça önemlidir.

Yeni klasik iktisat, klasik iktisatın hatalarından arındırılarak, aksaklıkları ve eksik kalan yönlerinin giderilmesi amacını taşıyan, klasik iktisat akımının kendi alternatifini oluşturmaya çalışan bir biçimdir (Gül, 2004:34-37). Devletin ekonomideki müdahalelerinin etkinliği ya da etkisizliğini rasyonel beklentiler varsayımı altında açıklamışlardır. Karar birimleri sistematik hata yapmadıkları için politika yapıcılarının reel değişkenler üzerinde herhangi bir değişim meydana getirebilmesi için şok politikalar uygulanması tavsiye edilmektedir. Aksi takdirde iktisadi karar birimleri uygulanan politikaları yakinen takip ettiklerinden "politika etkinsizliği" ortaya çıkacaktır. Bu nedenle yeni klasiklerle devlet "*..en iyi politika politikasızlıktır..*" ilkesiyle hareket etmelidir (Bilgili, 2012:231-232).

Yukarıda genel hatları itibariyle 18.yy. dan başlayarak iktisadi sistemler üzerinden kamunun ekonomideki yeri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu iktisadi sistemler, zaman içerisinde ortaya çıkış sıralarıyla anlatılmıştır. Özellikle devletin ekonomideki rolüne, yükümlülük ya da sorumluluklarına genel hatlarıyla vurgu yapılmıştır. Ekonomide kamu kesimi, yoksulluk sorununun çözümünde, gelir dağılımında adaletin sağlanmasında, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasında, büyüme- kalkınma hedeflerine ulaşılmasında ve ekonomik istikrar için gerekli görülmektedir. Bu makro gerekliliklerin yanında ayrıca piyasa başarısızlıkları çözümünde de devlete bazı görevler düşmektedir. Bu tartışmalar sonucu ortaya çıkan kamu büyüklüğü kavramının sayısal olarak ölçülmesi için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Genel olarak kullanılan ölçüm yöntemleri aşağıda anlatılacaktır. Bu yöntemler sonucu elde edilen değerler ülkelerin kamu büyüklüğünü sayısal olarak

---

**** Keynesyen İktisadi Düşünce sistemi detaylı bilgi için bkz Kazgan, Gülten (2008) **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, 13.bs, İstanbul: Remzi Kitapevi; Paul Davidson (2009) **The Keynes Solutions The Path to Global Economic Prosperity**, New York, Palgrave Macmillan; Barry Clark, (1998) **Political Economy: a Comparative Approach**, 2.ed.,Praeger Publishers

göstermekle birlikte ülkelerin kamu büyüklüğü açısından birbirleri ile karşılaştırılmasında da kullanılmaktadır.

2.Kamunun Ekonomiye Müdahale Sebepleri ve Müdahale Karşıtı Argümanlar

Kamunun ekonomik sınırlarının boyutu hakkında iktisatçılar arasında ortak bir görüş bulunmamaktadır. Toplumun örgütlenme biçimi olan devlet unsuru, devletin sorumluluk ve yetki alanının ne olması gerektiği halen tartışılmaya devam etmektedir. Çalışmanın konusu içerisinde yer alan kamunun ekonomideki yerinin çeşitli görüşlerce etkin, başkaca görüşlerce müdahaleden uzak olması gerekliliği sorunun ana kaynağını oluşturur. Bu bağlamda kamu kesiminin gerekliliğinin nedenleri; yoksulluk sorununun çözümü, gelir dağılımı adaletinin sağlanması, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, büyüme-kalkınma hedeflerine ulaşılması gibi sebepler uyarınca anlatılmıştır. Ayrıca bu nedenlerin yanında ortaya çıkan piyasa başarısızlıkları yine kamunun ekonomiye müdahalesini gerekli kılmaktadır. Buna ek olarak aşağıda kamu kesiminin ekonomiye müdahalesine karşı çıkan görüşlerin argümanları da kamu başarısızlığı altında detaylı olarak açıklanacaktır.

2.1.Kamunun Müdahale Sebepleri

Yoksulluk Sorununun Çözümü: Yoksulluk sorununun çözümünde refah devleti ve sosyal devlet ilkesi uyarınca, özel-sosyal politika ve hukuk araçları ile müdahalelerde bulunulması, çalışanlar ve yoksulların avantajına olacak şekilde faaliyetler yapılması gerekmektedir. Sosyal devletin temel amacı çalışma gücünün ve yaşayabilme güvenliğinin korunmasıdır. Bu nedenle devletin yoksulluk sorununun çözümünde etkin rol oynaması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak, yoksulluğun önlenmesi için uygulanan refah devleti politikalarının devlet bütçesinde açıklara ve finansal sıkıntılara sebep olması bu yaklaşımın sürdürülemez olduğu iddialarını da beraber getirmiştir. Yoksulluk ve refah devleti ilişkisinde her zaman olumlu sonuçlar ortaya çıkmamaktadır. Buna rağmen çalışmaların önemli bir bölümünde yoksulluğun azaltılmasında refah devleti uygulamalarının olumlu etkileri ifade edilmektedir (Metin,2012: 119-124).

Gelir Dağılımı Adaletinin Sağlanması: Sosyal refah devleti asgari yaşam düzeyinin sağlanması, gelir eşitsizliklerinin giderilmesi hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle maddi ve manevi olarak insanın varlığının gelişmesi için ülkenin her yerinde yaşam koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmakta ve gerekli önlemlerin alınması hedeflenmektedir. Bu nedenle sosyal refah devletinde düşük geliri desteklemek, istihdamı ve genel gelir düzeyini arttırmak için devlete roller düşmektedir (Yüksel, 2007:281). Bir ülkede toplumsal amaçlar dâhilinde sosyal barışın sağlanması büyük oranda gelir dağılımının adil olmasına ve kişi başına gelirin belirli bir oranın altına inmemesine bağlıdır. Sosyal devletin bir gereği olarak gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi amacıyla devletin uygulayacağı ekonomi politikaları ile müdahalelerde bulunması zorunlu görülmektedir. Gelir dağılımındaki bozulmanın düzeltilmesi ve soruna yol açan sebeplerin tespiti önemlidir. Çünkü gelir dağılımı bir ülkede tüketim, tasarruf, yatırım hacmini etkilemektedir. Ülkedeki toplam kaynakların dengeli şekilde dağılımı ekonomiye üretim ivmesi kazandıracaktır (Kuştepe ve Halaç, 2016:1-22).

Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Azaltılması: Ülke içerisinde her bölgenin kendine özgü gelişme koşullarının bulunması ülkeleri bu farklılıkları kendi içinde ortaklaştıran bölgelere bölmüştür. Ülke içerisindeki bulunan bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılmaya çalışılması ise ekonomilerin genel olarak iyileştirilmesine olanak verecektir (Tekin, 2011:38).

Büyüme ve Kalkınma Hedeflerine Ulaşılması: Ekonomik büyüme ve kalkınma ile ilgili yapılan tartışmalar güncelliğini halen korumaktadır. İktisadi doktrinlerde ana iki görüş olan

Keynesyen teori ve Klasik Liberalizmde konu farklı açılardan değerlendirilmektedir. Keynesyen teoride özel teşebbüs tarafından karlı bulunmadığı için yapılmayan, alt yapı, sosyal güvenlik, savunma, eğitim, sağlık gibi yatırımların pozitif dışsallık yaratarak ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği savunulur. Buna karşılık olarak Klasik ve Neo-Klasik Liberalizme mensup görüşler özel kesim yatırımların dışlanması sebebiyle yapılan devlet yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi olacağı görüşünü ifade etmektedirler (Altay ve Altın, 2008:269). Karagöz ve Karagözü (2010) belirttiği gibi; devletin ekonomide kamu harcamaları yoluyla var olmasını araştıran pek çok çalışma mevcuttur fakat yapılan çalışmalarda ortak bir sonuca varılmadığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşırken, diğer çalışmalarda ise artan kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Karagöz ve Karagöz,2010:8). Bununla beraber yapılan harcamalar içinde Ar-Ge faaliyetlerinin ve bu faaliyetler sonucu yapılan harcamaların etkin kullanımının sağlandığı sürece ülke ekonomileri için son derece önemli olduğu ifade edilmektedir (İncekara, Demez ve Akyol, 2014:27).

Ekonomik İstikrar: Yüksek kamu borcu, yüksek enflasyon oranı, yerli paranın dalgalanmasının yüksek olması, yabancı yatırımların azalması, büyümenin yavaşlaması, gelir dağılımı adaletinin bozulması, artan yoksulluk oranları bir ülkenin ekonomik istikrarını bozan faktörlerdir. Devlet uygulayacağı iktisat politikaları içerisinde para ve maliye politikalarıyla ekonomik istikrarı bozan her türlü etkiye karşı önlem almalıdır (Akan, Arslan ve Kaynak, 2008:109-110).

Piyasa Başarısızlıkları: Yukarıda anlatılan makroekonomik gerekliliklerin yanında devlet, ekonomide piyasa ekonomisinin eksiklerini tamamlamak, yani piyasa başarısızlıkları durumunda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi için de var olmaktadır. Piyasa başarısızlıkları aksak rekabet, dışsallıklar, asimetrik bilgi, kamusal mallar ve bireylerin optimizasyon hatası sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Aksak rekabet nedeniyle ortaya çıkan piyasa başarısızlığı durumunda devlet rekabeti teşvik etmek ve firmaların beraber davranarak tekel gibi hareket etmelerinin önüne geçmek zorundadır. Dışsallıklar durumunda ise ortaya çıkan negatif dışsallıklara bir ceza niteliğinde olan vergi, ortaya çıkan pozitif dışsallıklara ise ödül gibi düşünülebilecek teşvikler ve sübvansiyonlar uygulayabilmektedir. Bir diğer piyasa başarısızlığı olan asimetrik enformasyon sebebiyle ortaya çıkacak aksaklıkları gidermek için de devletin bilgilendirmeyi atıracak önlemleri ve düzenlemeleri gerekmektedir. Bunlara ilaveten kamusal malların yarattığı dışsallıklar durumunda piyasa tarafından üretilmeyen ya da üretilse bile talebi karşılayamayacak bazı malların varlığı söz konusudur. Bu malların ne kadar ve nasıl üretileceğine ise kamunun başındaki siyasal erk karar verecektir. Mevcut kamu gücün bu gibi durumlarda bazen gereksiz ve ihtiyaçlar dışında alanlarda aktarılabilir. Dolayısıyla kamusal mallarının kaynak dağılımını bozucu etkisi zaman zaman görülebilmektedir. En son piyasa başarısızlığı ise bireylerin gerçekte rasyonel olmamaları dolayısıyla ortaya çıkan optimizasyon hataları sebebiyle görülecektir (Akyıldız ve Eroğlu,2005:57; Öztürk ve Bayraktar,2009:88-90; Fidan,2011:43; Özer, 2007:73; Şen, 2006:2; Sönmez, 1987:123; Özalp, 2011:28-30).

2.2.Müdahale Karşıtı Argümanlar: Kamu Başarısızlığı

Yukarıdaki başlıklarda anlatılan piyasa başarısızlıkları sebebiyle bilhassa devlet müdahalesine karşı olan kamu tercihi okulu iktisatçıların geliştirdikleri devletin başarısızlığı kavramı yaygınlaşmıştır ve çeşitli argümanlarla bu kavram desteklenerek,

teorik temel oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu teori, “devletin başarısızlığı” olarak isimlendirildiği gibi aynı zamanda “piyasa dışı başarısızlıklar” olarak da adlandırılabilir. Devletin başarısızlığı teorisinde devletin yaptığı müdahaleler sonucunda ortaya çıkan aksaklıklar, olumsuz sonuçlar incelenmektedir. Kamu tercihi iktisatçılarına göre, piyasa nasıl başarısızlığa uğrayabilirse devlette başka birtakım başarısızlıkların kaynağı olabilmektedir (Aktan (a)).

Politikada Tam Rekabetin Geçerli Olmaması: Sarısoy’a göre devletin ekonomideki payının artması, mali açıklara ve ekonomik krizlere sebep olmaktadır. Dolayısıyla devlet ekonomik etkinsizliğin kaynağıdır. Son yıllarda bireylerin devletten beklentisinin artması ve bu beklentinin niteliğinin değişmesi kamu hizmeti anlayışının da değişmesine sebep olmuştur. Değişen beklentileri karşılamada ise devletin tam olarak başarılı olduğu söylenemez. Bu nedenle devletin başarısız olduğu alanlardan yerini özel sektöre bırakarak çekilmesi ve piyasanın serbestleştirilmesi sürecinde devlete düzenleyici ve denetleyici roller yüklenmektedir (Sarısoy, 2010:279). Devletin ekonomiye müdahalesi her durumda olumlu sonuçlar yaratmamaktadır. Genel olarak devlet başarısızlığına sebep olan faktörlerden biri, politikada tam rekabetin geçerli olmamasıdır. Seçmenlerin bilgi edinimindeki ilgisizlik, politika bilgisizliği, siyasal işlemlerin açık şekilde gerçekleşmemesi, seçmenlerin yanlış şekillerde yönlendirilmesi politikada tam rekabetin işlememesine neden olmakta bu da devletin başarısızlığına sebep olacak sonuçlar doğurmaktadır (Memişoğlu ve Durgun, 2007:9- 13).

Politik Dışsal Ekonomiler: Devlet başarısızlığının bir diğer sebebi politik dışsal ekonomilerdir. Politik dışsal ekonomiler patronaj ilişkileri, türemiş dışsallıklar ve rant yayma- dağıtma faaliyetleri sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Patronaj ilişkileri çerçevesinde siyasal iktidar kendi partisine mensup olanları koruyup kollama eğilimi göstermektedir. Bu patronaj ilişkilerine “Kollamacı Siyaset” adı da verilmektedir. Bu sayede kamu kaynakları politik yandaşlara ve partizan guruplara dağıtılmaktadır. Diğer bir dışsallık ise “türemiş dışsallık” tır. Yani piyasa başarısızlığını önlemeye yönelik devlet müdahalelerinin kamunun etkilemek istediği alanın dışında önceden tahmin edilemeyen başka alanlarda yan etkiler meydana getirmesi durumudur (TÜSİAD, 1995: 68). Politik dışsal ekonomiler içerisinde en yaygın görüneni rant kollama faaliyetleridir. Rant kollamada, lobicilik faaliyetleri çerçevesinde baskı ve çıkar gruplarının yasama ve yürütme organlarını etkilemesi sonucu seçmen tercihleri doğrultusunda uygun kararlar alınmadığı görülmektedir (Kızılboğa, 2012:100). Bu nedenle devletin başarısızlığı ortaya çıkmaktadır.

Politik Miyopluk: Devlet başarısızlıklarından bir diğeri olan politik miyopluk ya da uzağı görememe etkisi kamuda karar alıcıların kısa vadeli düşünme ve en iyi politikalar seçimi kazandıracak politikalarla mantığıyla hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Siyasal erk ekonomide uzun dönemli katkıları olabilecek yatırım hizmetlerinden ziyade seçmeni hemen etkileyebileceği ve bu etkinin kendisine oy olarak dönebileceğini düşündüğü projelere yönelmektedir (Aktan(b))

Politik Negatif Ölçek Ekonomileri: Hem piyasa ekonomisinde hem de kamu ekonomisinde negatif ölçek ekonomileri ortaya çıkmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarında meydana gelen aşırı büyüme, geniş ölçekte üretim yapma sonucunda ortaya çıkan israf, hırsızlık, yağmacılık gibi maliyetler ortaya çıkmaktadır. Politik negatif ölçek ekonomileri enerji, ulaştırma, haberleşme sektörlerinde yaygındır. Devletin sahip olduğu kuruluşların zarar etmesinin başlıca sebebi de politik negatif ölçek ekonomileridir (TÜSİAD,1995:69).

Politikada Kaynak Dağılımının Bozulması (Hizmet Kayırmacılığı): Devletin başarısızlıklarının bir diğer sebebi "hizmet kayırmacılığıdır". Devletin kaynak dağılımını bozucu etkileri bertaraf etmesi beklenirken, bazı durumlarda kaynak dağılımını bizzat bozduğu görülmektedir. Hizmet kayırmacılığı (pork- barrelling) siyasal iktidarın iktidarının devamı için, kamu harcamalarını kendi seçim bölgelerine yönlendirmesi sebebiyle bütçe kaynaklarını harcamasıdır. Bu tip harcamalar, yerleşim bölgelerinin ihtiyaçları doğrultusunda değil, siyasal iktidarın oy aldığı bölgelerde konumunu korumak için yapılan harcamalardan oluşmaktadır (Aktan, 2001:51). Oy ticareti ile siyasi partiler arasında toplumsal mal ve hizmetler konusunda bir çeşit alışveriş söz konusudur. Bir milletvekilinin seçimden sonra parti değiştirmesi de oy ticaretine girmektedir. Ayrıca oy ticareti sebebiyle milletvekillerinin kendi seçim bölgelerine sırf oylarını arttırmak için gerekli- gereksiz hizmetler götürdüğü görülmektedir. Bu nedenle bütçenin paylaşımında bölgeler arası bir dengesizlik ve eşitsizlik ortaya çıkacaktır. Hizmet kayırmacılığı denilebilen bu siyasal durum kamuda devletin başarısızlığına sebep olacaktır (Kızılboğa, 2012:100)

Kamusal Güç ve Yetki Dağılımına Dengesizlik: Kuvvetler ayrılığı ilkesinin geçerli olduğu ülkelerde devlet yasama, yürütme ve yargı erkleri içerisinde yürütme gücü kamu bürokrasisi tarafından yerine getirilmektedir. Kamu bürokrasisinin ise sağlıklı, etkin ve adil işlemesi gerekmektedir. Fakat uygulamada kamu bürokrasisinin birçok soruna neden olduğu görülmektedir. Bu sorunların başında kamu yönetiminin, siyasal iktidarın yürütme aracı olmasından kaynaklanan, kontrol edilme isteği ve iktidarın amaçları doğrultusunda şekillendirilme arzusu yatmaktadır. Sonuç olarak kamu yönetimi siyasallaşma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Yönetimin siyasallaşması tarafsızlığı gölgelemekte, istikrarı bozmaktadır. Bu durumda kamu bürokrasisinin etkin, verimli ve adil işlemesine engel olarak bürokratik sistemi yozlaştırmaktadır (Yılmaz ve Kılavuz, 2002:17-20).

Politikada Şeffaflık Olmaması: Devlet başarısızlığının sebeplerinden bir diğeri politikada şeffaflığın yeterince olmamasıdır. Kamu yönetiminde şeffaflık ya da saydamlık kamusal alanı alakadar eden bilgilerin hem vatandaşlara hem de sivil toplum örgütlerine açık olması anlamına gelmektedir. Kamu politikalarının oluşması ve uygulaması aşamasında kamu gizliliği sebebiyle bir konu paylaşılmamaktadır. Kamusal alanda bilgilendirme eksiklikleri sebebiyle vatandaşların bilgi edinme maliyetleri de artmaktadır. Ayrıca kamuda gerekli denetimlerin yapılması ve yöneticilerin hesap verebilirliklerinin sağlanması için kamunun şeffaf olması gerekmektedir (Aktan, v.d.,2012:98). Kamusal işler ve işlemlerde etkin şekilde işleyen bir bilgi ağı kurulmalı, isteyen kişinin istediği belgeyi, gizli yürütülmesi gereken devlet işleri dışında, kolayca temini sağlanmalıdır. Bu yolla kişisel çıkarların devlet menfaatleri gibi gösterilip usulsüzlük ve yolsuzluk yapılmasının önüne geçilmelidir (Demir, 2003:113).

Politikada Aşırı ve Gereksiz Harcamalar: Kamu başarısızlığının diğer nedeni politikada aşırı ve gereksiz harcamalardır. Hükümetler yeniden seçilmek için gerekli vergi düzenlemelerini yapmamakta bununla birlikte kamu harcamalarını arttırma eğilimi göstermektedirler. Kamu harcamalarındaki artışın kamu gelirleri ile karşılanamaması durumunda para basma ve borçlanma yetkilerinin kötüye kullanılması uzun vadeli toplumsal menfaatleri zedelemektedir (Öztürk, 2006:33). Piyasa ekonomisinde bireyler kendi faydalarını maksimize ederken politik sistemdeki politika yapıcılar da kendi faydalarını yani çıkarlarını maksimize etmektedirler. Politika yapıcılar oylarını arttırıcı kamu harcamaları yaparak kamu açıklarına sebep olmaktadır (Güvel ve Koç, 2011:233).

3.Kamu Büyüklüğünün Ölçülmesi

Devletin yani kamu kesiminin ekonomide ne ölçüde yer alması, ya da yer alıp almaması konusundaki tartışmalar görüldüğü üzere yüzyıllardır devam etmektedir. Bazı görüşler minimal devletten yana iken başkaca görüşler güçlü devletleri kutsamışlardır (Acar, 2010:11-12). Çalışmanın bu kısmında kamu kesimi incelenirken kamu kesiminin gerekliliğini savunan görüşlerin argümanları ve kamu müdahalesine karşı görüşlerin argümanları yukarıda detaylı olarak anlatılmıştır.

Devletin ekonomide olmasının bazı fayda ve maliyetleri bulunmaktadır. Kamu mallarının sağlanması, dışsallık sorununun çözümü, sosyal adalet, tüketicilerin korunması için düzenlemeler devletin faydalarındandır. Devletin maliyetleri ise, vergilerin aşırı yükü, rantın verimsiz kullanımı, vatandaşlar bürokratlar ve politikacılar arasındaki asil- vekil sorunu gibi sorunlardır (Facchini ve Melki,2013:1). Ayrıca yukarıda anlatılan yoksulluk sorununun çözümü, gelir dağılımında adaletin sağlanması, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, büyüme- kalkınma hedeflerine ulaşılması, ekonomik istikrar gibi makroekonomik gereklilikler için de devlete ihtiyaç duyulabilmektedir.

Ekonomide belirli alanlarda devlet müdahalesinin yararları analiz edilebilir. Fakat bütün devlet faaliyetlerinin topluca fazla ya da az olup olmadığı sorusunun cevabı verilemez. Eğer politika hedeflerine ulaşmada ters bir etki yapmayacaksa verimsiz kamu harcamalarının azaltılması ekonominin yararına olacaktır. Ancak etkili kamu harcamalarının azaltılması yoluyla devlet büyüklüğünün azaltılması ise zararlı olacaktır. Piyasa başarısızlıkları ya da dışsallıklar gibi durumlarda artan hükümet müdahalesi ekonomik verimliliği arttırabilir ve tercih edilebilir. Hükümet müdahalelerinin temelinde genelde gelir dağılımı gibi sosyal amaçlara ulaşma arzusu yatmaktadır. Hükümet genelde dört şekilde müdahalede bulunmaktadır. Birincisi alt yapı, eğitim ve ulusal savunma gibi mal ve hizmet üretimi. Bu mal ve hizmetlerin ekonomideki etkisini ölçmek zordur. Çünkü bu mal ve hizmetler piyasada alınan ve satılan şeyler değildir. İkincisi müdahale, gelir transferi şeklindedir. Gelir transferi hem dikey gelir grupları arasında hem de benzer gelir grupları arasında farklı özellikler taşıyan gruplar arasında yapılmaktadır. Üçüncü müdahale ise hükümet harcamaları için alınan vergiler yoluyla olmaktadır ki alınan vergiler ekonomik verimliliği düşürebilmektedir. Ancak bütün vergiler eşitliği bozmamaktadır, Hükümetin boyutunu değiştirmeden vergilemenin maliyetini azaltmanın yolu vardır. Dahası bütçe açıkları vergi yükünden kaçınmaya izin vermez. En son olarak hükümet düzenlemeleri (regülasyon) ekonomik faaliyetleri değiştirmektedir. En zoru hükümet düzenlemelerinin fayda ve maliyetinin ekonomik etkisini ölçmektir (Labonte, 2010:7).

Devlet genelde yukarıda belirtilen şekillerde ekonomiye müdahale etmektedir ve devletin bu müdahalelerindeki sıklık, müdahalelerin boyutu kamu büyüklüğünü göstermektedir. Kamu (devlet) büyüklüğünü ölçmenin birçok farklı yolu olmakla beraber kamu büyüklüğünün ekonomik etkilerini değerlendirmek zordur. Bütçe büyüklüğü; vergi harcamaları, bütçe dengesi, bütçe dışındaki kamu şirketleri, kısmen bir göstergedir. Buna rağmen bazı devlet düzenlemeleri, yönetmelikler gibi, nicelik açısından güçlü bir şekilde ölçülemez. Bu sebeple zaman içerisinde devletin büyüklüğü konusundaki önemli tartışmalar yerini devlet harcamalarının bileşimine bırakmıştır (Acar, 2010:11-12). Aşağıda kamu büyüklüğü ölçüm yöntemleri yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar incelenerek anlatılmaya çalışılmıştır.

GSYİH içerisinde kamunun payı derken hem kamu gelirlerinden hem de kamu giderlerinden ve bunların çeşitli şekillerde GSYİH oranlanmasından söz edilmektedir.

Devletin ekonomideki ağırlığı vergiler, kamu harcamaları, sübvansiyonlar uyguladığı para ve maliye politikalarıyla ölçülür. Ekonomik Özgürlükler Endeksinde (EFW) devletin ekonomide yerini ölçmek açısından, kamu kesiminin büyüklüğünü belirlemede kullanılan yöntemlere bakılacak olursa; kamu tüketiminin toplam tüketim içerisindeki oranı, transfer harcamaları ve sübvansiyonların GSYİH'ya oranı, kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içerisindeki oranı, gelirlerden ve ücretlerden alınan vergi oranları, devlet işletmeleri ve yatırımları, en üst marjinal gelir/ücret vergisi gibi oranlar ve kamu hizmetlerinde istihdam edilen kişi sayısı üzerinden incelenebilir (Acar, 2010 ;Feldmann, 2006; Dewar, 2010; Mink, 2004; European Communities, 2004:7). Dublin, Pitzer ve Weisman (Dublin ,Pitzer ve Weisman ,2004:17) çalışmasında, devlete başlıca iki ana ekonomik fonksiyon yüklemiştir: (1) transfer ödemeleriyle gelir ve servetin yeniden dağılımı (2) toplu ya da bireysel hizmetlerin tüketimi için kamusal mal- hizmet sorumluluğu. Her iki ana temanın da başlıca göstergesi devlet harcamalarına güvenme eğilimi taşır.

Kamu kesimi büyüklüğünü ölçmede kullanılan yöntemlerin kendilerine göre avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Mesela çalışan ya da başka bir deyişle istihdam sayısına göre kamu büyüklüğünü ölçmek kesin bir sonuç vermeyebilir. Çünkü devlet zaman içerisinde aynı işi yerine getirmek için emek yerine sermaye ikame etmeyi tercih edebilir. Örneğin bilgisayarlı satın alma birçok büro işini gereksiz hale getirmiştir. Demografik değişimin dahil olmadığı, zaman içerisinde yapılan karşılaştırmalar yanıltıcı olabilir. Kişi başına düşen kamu harcamaları toplam devlet harcamalarından daha anlamlı olabilmektedir. Devletin büyüklüğünü ölçme yöntemlerinden birisi de harcamalardır ya da gelirlerdir. Bu iki yöntemden hangisinin seçildiği bütçe açığının yüksek olduğu dönemlerde önemlidir. Fakat kamu harcamalarını dikkate alarak kamu büyüklüğünü ölçmek kamu gelirleri yoluyla ölçmekten daha iyi bir yöntem olarak kabul edilir. Çünkü kamu gelirlerinin kamu harcamalarına oranla volatilitesi daha yüksektir ve sadece yasa koyucular tarafından kontrol edilebilmektedir. Ayrıca gelirlerin ekonomik koşullara olan duyarlılığı daha fazladır. Kamu büyüklüğünü ölçmede harcamalar yönteminin tercih edilmesindeki bir diğer sebep ise, harcamalar ve gelirler geçici olarak bütçe açığına göre farklılık gösterirler. Fakat bu farklılık nihayetinde dengeye getirilmelidir. Bu yüzden harcamalar kesilmeksizin vergilerin azaltılması devletin büyüklüğünü kalıcı şekilde azaltmamaktadır. Devlet büyüklüğünün gelirler aracılığıyla ölçülmesi devletin aslında olduğundan daha küçük görünmesine sebep olabilecek yanıltıcı bir izlenim bırakabilir. Belirli bir düzeyde harcama yapılması, ister borçla finanse edilsin isterse vergiler yoluyla mükelleflerin kaynak ayırmalarını gerektirir (Labonte, 2010:17).

4.Kamu Büyüklüğü ve İşsizlik İlişkisi Teorik Çerçeve

Ekonomide işsizliği birçok faktörün etkilediği bilinmektedir. Çalışmanın konusu olan kamu büyüklüğü ve işsizlik arasındaki direk bağlantı ise oldukça yeni ve araştırmaya değer bir konudur. Her ülkenin kendi yapısal ve demografik özelliklerinin yanında küresel bazı etkiler de işsizlik üzerinde önemli rol oynamaktadır. İşsizliğin ortaya çıkmasında ve ortaya çıktıktan sonra önlenmesinde para- maliye politikalarıyla ekonomiye yön veren kamunun etkisi şüphe götürmeyen bir gerçektir.

Kamu büyüklüğü ve işsizlik arasında ilişki ilk olarak Burton (1999) tarafından incelenmiştir. Burton kamu büyüklüğü ve işsizlik arasındaki ilişkide öncelikle kamu büyüklüğü ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı ele almıştır. Barro (1991), Scully (1989), Scully (1995), Razzolini ve Shughart (1997)'den aktaran Abrams farklı yıllar, çeşitli ülkeler bazında ekonomik büyüme ve kamu büyüklüğü ilişkisini sınavan bu çalışmaların

ortak sonucu olarak artan kamu büyüklüğünün ekonomik büyüme oranını azalttığı sonucuna dikkat çekmiştir. Ekonomik teori kamu büyüklüğü ve ekonomik büyüme arasındaki negatif yönlü ilişkiyi teorik olarak çeşitli şekillerde açıklamaktadır. İlk olarak, kamu harcamaları ile özel harcamaları dışlamaktadır. En önemlisi yatırım harcamaları, verimliliği artırır ve teknolojik değişimi teşvik eder. Teorik olarak altyapı ve eğitim harcamalarına tahsis edilen kamu harcamalarının arttırılması büyümeyi teşvik edecektir fakat pratikte çoğu kamu tarafından zorunlu kılınan harcamalar verimliliği arttırmamaktadır. İkinci olarak kamu harcamalarının seviyesi ekonomik büyüme ve verimlilikle ilgili düzenlemelerde özel sektörün işleyişi ile ilgili diğer kamu müdahalelerine yetki verecektir (Abrams, 1999:395-396).

Burton (1999) teknik verimliliği kısmen azaltması nedeniyle kamu büyüklüğü ve işsizlik arasında bir ilişki kurmaktadır. Bunun yanında çeşitli nedenler de yine kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisi için şüphe duyulmasını gerektirmektedir. Kamu boyutunun büyüklüğü bir anlamda büyük vergi gelirleri demektir. Büyük vergi oranları da çalışma- boş zaman arasındaki tercihi etkilemektedir ve bu tercih ve iş arama süresini uzatarak işsizliği arttıracaktır. İkinci olarak, büyük kamu boyutu kamu sağlık sigortası ve işsizlik sigortası gibi uygulamaları kapsadığından işsizliğin maliyetini birey için düşürecektir. Üçüncü olarak kamu büyüklüğünün boyutu işgücü piyasasının işleyişini engelleyen yoğun düzenlemeler içerebilir. Dördüncü olarak, büyük kamu özel sektörün boyutunu küçültmektedir. Özel sektörün küçülmesinden dolayı ortaya çıkan işsizlik, küçülen özel sektörün başka bir parçası haline gelebilir ve uzun süreli olabilir. Bu liste daha ayrıntılı anlatılabilir ama işsizlik ve kamu büyüklüğü arasında bir ilişkinin varlığını mümkün olduğunca göstermekte yeterlidir. Elbette ki büyük kamu boyutunun işsizliği mutlaka yükselteceği söylenemez. Her hükümetin kendi bütçesini nasıl tahsis ettiğine bağlı olarak bu etki değişecektir. İş eğitimleri ve yerleştirmeler için yapılacak büyük harcamalar işsizlik sigortası için yapılan harcamalardan daha farklı etkilere yol açacaktır. Diğer faktörlerden olan kültür gibi, sendikalaşma derecesi gibi faktörler kamu büyüklüğü ve işsizlik arasındaki ilişkiyi etkileyecektir. İşgücü dışında kalan bireyleri teşvik eden kamu programları resmi işsizlik oranlarını azaltacaktır. Dahası işsizlik olarak kabul edilen oran bildirilmiş orandır. Dolayısıyla Burton'a göre işsizlik ve kamu büyüklüğü arasındaki ilişki olasılığı oldukça yüksektir (Abrams, 1999:396).

Wang ve Abrams (2011) yine kamu büyüklüğü ve işsizlik (NAIRU) arasındaki ilişkiyi ele almış, GSYİH'nin yüzdesi olarak ölçülen kamu büyüklüğü arttıkça işsizlik oranını arttığını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak farklı türdeki kamu harcamalarının işsizlik oranı üzerindeki etkisinin de farklı olacağını, bu ayrım çerçevesince transferler ve teşviklerin büyük bir etkisi, kamu alımlarının işsizlik üzerinde önemsiz bir etkisi olduğunu, işgücü piyasasındaki mevcut önlemlerin ise işsizlik üzerinde önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır. Kamu harcamaları devlet faaliyetlerinin dolayısıyla kamu büyüklüğünün geniş bir ölçütüdür. Kamu harcamalarındaki değişim sonrası toplam arz-talep dengeleri de değişecektir. Feldstein'den aktaran Wang-Abrams kamunun uyguladığı farklı programlarla işe başlama ve işten ayrılma oranlarının etkilendiğini ifade etmiştir. Örnek olarak işsizlik sigortası iş bulma oranını azaltır ve işsizlik oranını yükseltir. Kamunun sağladığı kamu harcamalarının önemli bir bileşeni olan sağlık hizmetlerinin işe başlama, işten ayrılma durumu üzerinden işsizlik oranlarını etkilediği görülmektedir. Karras'dan aktaran Wang-Abrams kamu yatırım harcamalarının türlerinden sermaye ve altyapı harcamaları işgücü verimliliğinde (ve emek talebinde) artış eğilimine neden olur. Negatif servet etkisine nedeniyle emek arzı artmaktadır. Bu etkiler iş bulma oranını yükseltecek ve NAIRU oranını

azaltacaktır. Ancak sermaye ve altyapı harcamalarının işgücü verimliliğini yükseltmesi şart değildir. Özellikle bu harcamaların özel yatırımlar üzerindeki dışlama etkisini dikkate almak da gereklidir (Wang ve Abrams, 2011:5-7).

Karras (1993) kamu harcamaları, ekonomik büyüme kamu büyüklüğü arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Karras konunun önemli olmasına rağmen bu ilişkinin yönü ve ilişkinin sonucu konusunda bir fikir birliği olmadığı vurgusu yapmaktadır. Çalışmasında life-cycle model ve endojen (içsel) çalışma- boş zaman seçimi göstermiştir ki kamu harcamalarındaki kalıcı değişiklikler istihdam ve çıktı üzerinde geçici değişikliklere oranla büyük bir etkiye sahiptir. Çünkü kalıcı değişiklikler “servet etkisi” kanalından optimal emek arzını etkilemektedir, denilmektedir (Karras, 1993).

Feldmann (2010) gelişmekte olan ülkelerde olarak işsizlik ve kamu büyüklüğü ilişkisinin yönünü işsizlikten kamu büyüklüğüne doğru açıklamış, işsizliğin artmasının kamu büyüklüğünü arttırdığını söylemiştir. Örneğin, yüksek işsizlik oranının transfer ve teşviklerin artmasına yol açabileceği için hükümet harcamalarını ve dolayısıyla büyüklüğünü attırabileceği ifade edilmiştir (Feldmann, 2010:289).

Aslan ve Kula (2010) Türkiye’de kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini ilk defa incelemişlerdir. Aslan ve Kula’nın çalışmasında konuyla ilgili teorik arka planının dayanak noktaları şu özetlenmiştir. Kamu büyüklüğünün artması yani kamu harcamalarının artması mükellefler üzerindeki vergi yükünü arttırmaktadır. Bu nedenle “çalışma- boş zaman tercihinin etkilemesi, etkinin boş zaman lehine olması bireyleri daha uzun süreli iş aramaya sevk etmektedir. Bu durum işsizliği arttırmaktadır. İkinci olarak, kamu büyüklüğünün artması, toplam kamu harcamalarında bir artışa neden olarak ekonomide özel yatırımlar üzerinde “dışlama etkisi” ortaya çıkartarak, işsizliğe neden olacaktır. Kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisinde üçüncü teorik arka plan ise, artan kamu harcamaları sebebiyle emek vergisi üzerindeki artışların sendikaların kuvvetli olduğu durumda emek talebini azaltarak işsizliğe neden olmasıdır (Aslan ve Kula, 2010: 157).

Feldmann (2006) ampirik olarak kamu büyüklüğünün endüstriyel ülkelerde işsizliği nasıl etkilediğini incelediği çalışmasında kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini teorik olarak dayandırdığı temelleri anlatmıştır. Feldmann’a göre çeşitli sebeplerden dolayı büyüklük kamunun işsizliği arttırması olasıdır. Bu sebeplerden birincisi, kamunun özel sektörü bilhassa da özel yatırımları dışlamasıdır. Bu yüzden teknik ilerleme, verimlilik artışı ve uluslararası rekabet azalma eğilimi göstermektedir. Sonuç olarak da işsizlik artmaktadır. İkinci olarak özel sektör nispeten küçükse orada kamu sektörü büyük bir kamu sektörü vardır. Büyük kamu kesiminin iş hayatına yeni girenleri absorbe etme ya da çalışanlar arasında yapısal değişiklikleri canlandırma gücü sınırlıdır. Bu nedenler aynı zamanda yüksek işsizliğe sebep olmaktadır. En önemlisi ise yüksek kamu harcamaları yüksek vergi oranlarını gerektirir. Bu vergiler hane halkının harcanabilir gelirini azaltmakta ve diğer şartlar sabitken toplam talebi azaltmaktadır. Yüksek vergiler özel yatırımların karlılığını da azaltmaktadır. Vergiler sebebiyle oluşan bu iki etki işsizliği arttırma eğilimine yol açar. Emek üzerindeki yüksek vergilerin özellikle işsizlik üzerindeki etkisi negatiftir. Sonuç olarak işgücü talebi düşer ve işsizlik artar. Ayrıca uzun dönemde alınan vergiler sebebiyle şirketler emek için ilave sermaye kullanacaklarından sermayenin marjinal verimliliği düşer, yatırımlar ve büyüme oranı düşer. Böylece işsizlik oranı yükselir. Diğer yandan eğer sendikalar zayıfsa ve çalışanlar artan vergi yükünün sonuçlarına net ücretlerdeki düşüş şeklinde katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Net ücretlerin düşmesi çalışma- boş zaman

tercihinde boş zamanı daha cazip hale getirecektir. Bu da gönüllü işsizliğe neden olmaktadır. Hükümet harcamaları için gereken borçlanma fonlarının ölçüsü sadece sermaye piyasalarından özel yatırımları dışlamıyor buna ek olarak hane halkında ve şirketlerde er ya da geç büyüyen kamu borçlarının finansmanı için daha yüksek vergi ödemek zorunda kalacakları yönünde bir tahmin olasılığı gelirlerde bir azalma beklentisi yaratıyor. Bugün cari harcamaları, tüketimi ve yatırımı azaltan verilen potansiyel tepki işsizliği arttırmaktadır hatta ileride bile arttırmaktadır (Feldmann, 2006:452-453).

Aysu ve Dökmen OECD ülkelerinde kamu büyüklüğü ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alarak yaptıkları çalışmada kamu hacmi ve işsizlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. İlkesel olarak işsizliğin kamu harcamalarını arttırdığı düşünülmektedir. Örneğin, işsizlik yardımlarından oluşan kamu harcamaları yükselmesi gibi yüksek işsizlik oranları transfer ve sübvansiyonların artışına neden olur. Yüksek işsizlik oranları işsizlik sigortası ve diğer transfer programları gibi bütçe öğelerini arttırmak için politik baskı oluşturabilir. Ancak, diğer yazarların da savunduğu gibi (Abrams, 1999; Christopoulos and Tsionas, 2002; Christopoulos vd. 2005; Feldmann, 2006) kamu büyüklüğünün artışı istihdam üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Kamu büyüklüğünün ülkede işsizlik üzerindeki beklenen etkisi, vergilendirme, harcamalar ve bütçe dengesi ve istihdam maliyetleri gibi ekonomik konular, üretim faktörü verimliliği, özel yatırımların karlılığı ve çalışma- boş zaman tercihi yoluyla ortaya çıkmaktadır. Kamu büyüklüğü ve işgücü piyasası performansı arasındaki ilişki çeşitli şekillerde açıklanabilir. Neoklasik okulun savunucuları ekonomiye artan kamu katılımlarının ekonomik ve politik iş ortamını bozabileceğini ve özel sektör yatırımlarını dışlayabileceğini ifade etmektedirler ve bu “crowding-out effect” işsizliği artırma eğilimine sokar. İkinci olarak yüksek oranda kamu büyüklüğü vergi gerektirmektedir. Vergiler ekonomik teşviklerin etkinliğinin yanı sıra üretim faktörlerinin etkin tahsisini de bozabilir ve sonuçta istihdam zayıflamaktadır. İstihdam üzerindeki vergilerin olumsuz etkileri nedeniyle yüksek reel ücretler ortaya çıkabilir. Dahası muhtemelen vergiler, çalışma-boş zaman kararını etkiler. Bu etki yüksek vergilerin işgücü piyasasına katılma cesaretini kırması nedeniyle emek arzını azaltarak iş arama arasındaki süreyi uzatmaktadır. Yoğun yönetmelikler eşliğinde kamunun genişlemesi işgücü piyasasındaki fiyat göstergelerinin bilgi içeriğini azaltabilir. Bu etki işgücü piyasasının etkinliğini azaltmaktadır. Bu düzenlemeler istihdam yaratılmasına engel olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu düzenlemeler talep değişikliklerine tepki veren firmaların esnek istihdam ayarlamalarına engel olmaktadır (Aysu ve Dökmen, 2011:181-182).

Christopoulos, Loizides ve Tsionas, uzun dönemde kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini inceledikleri çalışmalarında kamu büyüklüğünün işsizliği etkilediğine yönelik bir dizi neden ileri sürmüşlerdir. Birincisi, kamu harcamalarındaki kamu sağlık sigortası ve işsizlik sigortası genişleme işsizler için işsizliğin maliyetini azaltıcı etkiler ortaya çıkarmaktadır. İkincisi, kamu harcamalarındaki artış daha yüksek vergileri ima etmektedir. Bu vergilerin etkisi çalışma-boş zaman kararını etkileyerek uzun süre iş arama şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü etki dışlama etkisi sebebiyle ortaya çıkan özel yatırımlardaki düşüşün işsizliğe yol açmasıdır. Dördüncü etki, devletin büyümesi nedeniyle ortaya çıkan yoğun düzenlemelerin işgücü piyasasındaki bilgi içeriğini azaltması ve bunu artarak devam ettirmesi şeklinde ortaya çıkarak etkinliğin ortadan kaybolmasıdır (Christopoulos, Loizides ve Tsionas, 2005:1193-1194). Bütün bu etkiler kamu büyüklüğü ve işsizliğin bağlantılı olduğuna işaret etmektedir.

Bu argümanların yanında işsizlikle ilgili uygulanan aktif istihdam tedbirleri yoluyla kamu harcamalarının, dolayısıyla kamu büyüklüğünün artırılmasının işsizliğe olumlu etkisinden ziyade, beklenenin aksine olumsuz bir sonuç doğurabileceğine ya da etkisinin olmadığına dikkat çeken çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar aşağıda yer alan, ampirik olarak bu sonucu teyit eder nitelikteki, çalışmaları desteklemektedir. Bunlardan bazılarında yer verilecek olursa;

Boone ve Von Ours'un AİP etkinliğini değerlendirdikleri (2004) çalışmalarında, AİP'nin amacının işgücü piyasasının çeşitli şekillerde işleyişini geliştirerek işsizleri iş yaşamına geri döndürmek olduğu söylenmektedir. Boone ve Von Ours'un inceledikleri çalışmaların bazıları AİP hakkında fazla iyimser değerlerdir. Örneğin, mikro ekonometrik değerlendirmede işgücü piyasası programlarının katılımcılar üzerindeki etkisinin en iyi ihtimalle ortalama olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca bu programların genel etkisi yoğun ölçüde heterojen olacaktır denilmektedir. Bu nedenle çalışanlar arasında bazı gruplar için bu programların çalışmayanlara göre daha etkili olacağı düşünülmektedir. Sonuç itibarıyla bu programların hedef kitlesi değiştirildiğinde daha etkili olabileceği iddia edilmektedir. Bunun anlamı makroekonomik bir çerçeve ve mikro tedaviler olmadan uygulanan AİP uygulamalarının kamu politikası için kötü bir rehber olacağıdır.

Calmfors, Forslund ve Hemström (2002) çalışmalarında 1990'larda İsviçre'de uygulanan AİP etkinliğinin oldukça hayal kırıklığı yarattığı sonucuna ulaşmışlardır. Örneğin: emek piyasasındaki yeniden eğitimlerin istihdama hiçbir etkisi yoktur ya da istihdama etkisi negatiftir. Martin ve Grubb (2001) OECD ülkeleri içerisinde AİP ile ilgili neyin işe yaradığını, neyin işe yaramadığını araştırmışlardır. Ortaya çıkan sonuçlar benzerdir. Birçok aktif istihdam politikasının katılımcıların gelecekteki istihdam ve kazanç umutlarını yükseltme açısından, özellikle dezavantajlı gençler için, cesaret verici olmadığı ifade edilir. İş arama yardımları, özel sektörde ücret sübvansiyonları, işgücü piyasasının eğitimlerinin etkisi yüksek olmadığı halde ufak başarı öyküleri olarak kabul edilir. Kluge and Schmidt (2002) genel bir bakış sunan değerlendirme çalışmalarında, AİP etkilerinin hedef gruplar ve müdahaleler üzerindeki etkilerinin oldukça heterojen olduğu sonucuna varmışlardır. Eğitim ve iş arama yardımlarının etkili olabileceğini belirtmişlerdir.

Bu ampirik çalışmalar ışığında genel bir sonuca varmak gerekirse AİP'nin iş bulamada etkisinin sınırlı olduğu sonucuna varmak mümkündür. AİP'nin en önemli dezavantajı, işçilerin iş arama süresinde kendi iş arama çabalarını azaltmasıdır. Bu sebeple ortaya çıkan etki kilitlenme etkisi olarak isimlendirilir. AİP uygulanması sonucu ortaya çıkan diğer dezavantajların etkileri de önemlidir. Bunun bir nedeninin dışlama etkisi olduğu düşünülmektedir. AİP içerisindeki eğitim programı bir işsiz daha hızlı işe kazandırıyorsa diğer işsizlerin aleyhine bir durum yaratacak ve bu işçi daha yavaş iş bulacaksa eğitim programı çok etkili değildir. Bireysel ve toplam etki arasındaki bir diğer fark iş yaratma eğitim programının işgücü arzının etkinliğini artırabilir olmasıdır. Ya da eğitim programı işçi ve işveren arasında daha iyi bir eşleşmeye neden olabilir. Böyle bir durumda görev süresi artacak ve işsizlik azalma eğilimi gösterecektir (Jan Boone and Jan C. van Our ,2004: 3-4).

Diriöz (2012:37-38) aktif İstihdam politikalarının etkilerini Calmfors modeli çerçevesinde başlıklandırmıştır. Çalışmada aktif istihdam politikalarının etkileri eşleşme sürecindeki etkiler, işgücü üzerindeki etkiler, içeridekiler için rekabet etkisi, net kayıp ve ikame etkileri, dışlama etkisi, verimlilik etkisi, çalışma testi ve vergi etkisi olarak kategorize

edilmiştir. Eşleşme süreci etkileri: AİP sayesinde dengede belirli bir miktar açık iş varken iş arayanların sayısının azalması yani istihdamın artmasına neden olur; fakat reel ücret etkisi belirsizdir. Yoğun iş arama yöntemlerinin eşleşme (istihdam) üzerindeki etkisi olumlu iken sübvansiyonlu iş arama programları iş aramayı frenleyebileceğinden programa katılma negatif bir etki ortaya çıkarabilecektir. AİP'nın işgücü üzerindeki etkisine bakılırsa, uzun dönemli işsizliğin iş gücü arzını azaltıldığı bilinmektedir. AİP ise işgücü arzının korunmasına olumlu etki yapmaktadır. Bu nedenle işgücü arzı etkisi diğer şartların değişmediği varsayımı altında istihdam eğrisini sola kaydıracaktır. Dolayısıyla talebe göre daha yüksek bir arz mevcut işçiler için daha fazla rekabet ve ücretlerin aşağı hareketi demek olacaktır. İçeridekiler için rekabet etkisi ile dışardakiler yani uzun dönemli işsizler ve kırılabilirliği yüksek kesimlerin işgücü piyasasına girmesiyle istihdam edilenler ve kısa dönemli işsizler arasındaki rekabetin artması ortaya çıkacaktır. Bu durumun ortaya çıkmasında en çok iş arama desteklerinin etkisinin yüksek olacağı düşünülmektedir. Net kayıp ve ikame etkileri genelde iş yaratma programlarında ortaya çıkmaktadır. Bazı gruplara hazırlanan özel programlar diğer grupların istihdam edilebilirliğine olumsuz etki yapmaktadır. Dışlama etkisi yer değiştirme etkisinin genellemesi anlamına gelmektedir. Ücret sübvansiyonu alan firmalar diğer firmaların işçi çıkarması pahasına pazar paylarını arttırma eğilimine girebilmektedirler. Bu etkiye yer değiştirme etkisi denilmektedir. İşsizlik bireylerin verimliliğinde de bir azalma meydana getirecektir. Verimlilik etkisine göre AİP verimliliği arttırarak katılımcıların iş bulmalarını kolaylaştıracaktır. Çalışma testi etkisi AİP programına katılan işsiz kimselerin gerçekten iş arayıp iş aramadıkları konusunda bilgi vermesi açısından faydalı olacaktır. AİP vergi etkisi değerlendirilecek olursa, vergi tabanını arttırma, işsizlik ödemeleri ve program maliyetlerini azaltma eğilimi ortaya çıkacaktır. Ancak programa katılanlar fazla olursa işsizlik ödemeleri daha maliyetli olacak ve bu sonuçlar düzenli istihdamı azaltacaktır. Bu da kamu harcamalarında bir artış meydana getirmektedir.

5. Kamu Büyüklüğü ve İşsizlik İle İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar

Abrams, kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini G-7 Ülkelerinde 1984-1993 yılları arasında test etmiştir. Regresyon Analizi yapılan çalışmada ortalama işsizlik oranı ve GSYİH'nın yüzdesi olarak ortalama kamu harcamaları veri olarak kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda diğer değişkenler sabitken kamu büyüklüğü ve işsizlik arasında bir ilişki tespit edilmiştir. İlişkinin yönü pozitifdir, kamu büyüklüğü arttıkça işsizlik oranı artmaktadır (Abrams, 1999: 395-401).

Christopoulos ve Tsionas, 10 Avrupa Ülkesi için kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini 1961-1999 yılları arasında eşbütünleşme ve nedensellik analizi ile incelenmişlerdir. Kullanılan veriler: GSYİH içinde kamu harcamaları, reel kişi başına düşen GSYİH, TÜFE bazlı enflasyon oranı, nüfus ve işsizlik oranıdır. Çalışmada işsizlikten kamu büyüklüğüne ve kamu büyüklüğünden işsizliğe nedensellik ilişkileri araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda kamu büyüklüğünden işsizliğe tek yönlü bir nedensellik bulunmuştur (Christopoulos ve Tsionas, 2002: 797-800).

Christopoulos, Loizides ve Tsionas, 10 Avrupa Ülkesinde 1961-1999 yılları arasında kamu büyüklüğü, reel kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, TÜFE bazlı enflasyon oranı, nüfus, işsizlik oranı verilerini kullanarak, panel eş bütünleşme ve heterojen paneller için tahmin tekniği analizi ile uzun dönemde kamu büyüklüğünden işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulmuşlardır. Ayrıca çalışmaya göre kamu büyüklüğü ve işsizlik oranı arasında pozitif bir ilişki mevcuttur (Christopoulos, Loizides ve Tsionas, 2005: 1193-1199).

Feldmann, 19 sanayileşmiş ülke için 1985-2002 yılları arasında kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini araştırmıştır. İşsizliği kadın işsizlik, genç işsizlik, düşük vasıflı işsizlik ve uzun dönemli işsizlik olarak ayırtmıştır. Çalışmada kullanılan veriler: kamu büyüklüğü, vergi farkı (brüt gelir ve vergiden sonraki gelir arasındaki fark), asgari ücret, istihdamı koruma mevzuatı, işsizlik yardımı oranları, aktif işgücü piyasası politikaları, toplu iş sözleşmesi kapsamı, merkezi ücret pazarlığı- koordinasyonu ve çıktı açığıdır. Çalışmada ekonometrik yöntem olarak regresyon analizi uygulanmıştır. Büyük kamu kesiminin işsizliği arttırabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Feldmann, 2006: 451-467).

Feldmann, 52 gelişmekte olan ülke için 1980-2003 yılları arasında kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini incelemiştir. İşsizlik oranı, kadın işsizlik oranı, genç işsizlik oranı ve uzun dönemli işsizlik oranı olarak farklı kategorilere ayrılmıştır. Çalışmada küçük ölçekte kamu büyüklüğü, gayrisafi yurtiçi hâsıla artışı, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla, esnek işgücü piyasası düzenlemeleri verileri kullanılmıştır. Yapılan regresyon analizi sonucunda kamu büyüklüğü istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Kamu büyüklüğünün artması kadın ve genç işsizlik gibi yüksek işsizlikle ve uzun dönemli işsizlik oranı ile ilişkili çıkmıştır (Feldmann, 2010: 289-292).

Aslan ve Kula 2000:1-2007:3 arasında çeyrek dönemlik verilerle Türkiye' de kamu büyüklüğü ve eğitim seviyesine göre işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Zaman serisi hata düzeltme modeline dayanarak yaptıkları nedensellik testinde reel kamu harcamalarının GSMH'ya oranı, eğitim seviyesine göre işsizlik oranı, kişi başına gelir, TÜFE verileri kullanılmıştır. Çalışmada yapılan nedensellik testi sonuçlarına göre kamu sektör büyüklüğünden genel lise mezunu işsizlik oranlarına ve lise dengi meslek okul mezunu işsizlik oranlarına doğru tek yönlü bir nedensellik bulunmuştur. Bununla birlikte ortaokul dengi meslek okul mezunu ve yüksekokul -fakülte mezunu işsizlik oranları arasında ise karşılıklı bir nedensellik bulunmuştur. Çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak kamu büyüklüğü ve işsizlik arasında uzun dönemli negatif bir ilişki olduğu ve kamu sektör büyüklüğünün işsizliği azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Aslan ve Kula, 2010: 155-166).

Aysu ve Dökmen, 1990-2007 yılları arasında 17 OECD ülkesi için yıllık veriler kullanarak kamu büyüklüğü ve işsizlik ilişkisini araştırmışlardır. Çalışmada işsizlik oranı, kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı, nüfus, kişi başına düşen GSYİH, TÜFE verileri kullanılmışlardır. Çalışma sonucunda kamu harcamaları ve kişi başına GSYİH arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. GSYİH'nın yüzdesi olarak hesaplanan kamu büyüklüğü % 1 arttırılınca işsizlik oranı % 0.879 artmaktadır. Nüfus, işsizlikle yine pozitif yönde ilişkilidir. Tüketici fiyat endeksi ise işsizlik üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Eşbütünlük testi sonucunda kamu hacmi ve işsizlik arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Aysu ve Dökmen, 2011:180-190).

Wang and Abrams, OECD ülkelerinde 1970-1999 yılları arasında işsizlik oranı, toplam devlet harcamalarının (konsolide) GSYİH'ya oranı, merkezi hükümetin geri ödemesi olmayan cari ve sermaye harcamalarının GSYİH'ya oranı, merkezi hükümet sübvansiyonları-diğer transferler/GSYİH, reel GSYİH büyümesi, TÜFE bazlı enflasyon, reel faiz oranı, asgari ücret, nominal petrol fiyatlarındaki yüzde değişim, sendikal yoğunluk oranı, işsizlik ödeneği değişme oranı verilerini kullanarak panel hata düzeltme modeli ile türlerine göre kamu harcamalarının kararlı durum işsizlik oranı (NAIRU) üzerindeki etkilerini incelemiştir. Kamu büyüklüğünün göstergesi, GSYİH'nın yüzdesi olarak toplam kamu harcamalarıdır. Kamu büyüklüğü NAIRU oranı üzerinde önemli rol

oyunmaktadır. Kamu harcamaları tasnif edildiğinde transfer harcamaları ve teşviklerin oranının kararlı durum işsizlik oranı üzerinde ne kadar önemli olduğu görülmektedir. GSYİH'nın yüzdesi olarak ölçülen kamu büyüklüğü arttıkça kararlı durum işsizlik oranının arttığı görülmüştür. Farklı türdeki kamu harcamalarının NAIRU üzerindeki etkisi de farklı olmaktadır. Transferler ve teşviklerin etkisi büyük, kamu alımlarının önemsiz bir etkisi vardır. Ayrıca işgücü piyasasındaki mevcut önlemler kararlı durum işsizlik oranı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Wang and Abrams, 2011).

Yukarıda araştırılan çalışmaların karşılaştırmalı olarak incelenebileceği açısından aşağıda özet bir tablo oluşturulmuştur.

Tablo.1: Kamu Büyüklüğü ve İşsizlik İle İlgili Temel Literatür İncelemesi

Çalışma	Ülke/ Yıllar	Kullanılan Değişkenler	Analiz Metodu	Sonuçlar
Abrams (1999)	G-7 Ülkeleri (1984-1993)	Ortalama İşsizlik Oranı, GSYİH'nın yüzdesi olarak ortalama kamu Harcamaları	Regresyon Analizi	Kamu büyüklüğü ve işsizlik arasında bir ilişki mevcuttur. Diğer faktörler sabitken kamu büyüklüğü arttıkça işsizlik oranı artmaktadır.
Christopoulos and Tsionas (2002)	10 Avrupa Ülkesi (1961-1999)	GSYİH içinde kamu harcamaları, işsizlik oranı nüfus, TÜFE bazlı İndeks, reel kişi başına düşen GSYİH	Nedensellik Analizi	İşsizlikten kamu büyüklüğüne anlamlı, tek yönlü nedensellik bulunmuştur. Kamu büyüklüğü işsizliği negatif etkilemektedir.
Christopoulos, Loizides and Tsionas (2005)	10 Avrupa Ülkesi (1961-1999)	Kamu büyüklüğü, reel kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, TÜFE bazlı enflasyon oranı, nüfus, işsizlik oranı	Panel Eşbütünleşme ve heterojen Paneller için Tahmin Teknikleri	Kamu büyüklüğü ve işsizlik oranı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.
Feldmann (2006)	19 Sanayileşmiş Ülke (1985-2002)	Kamu büyüklüğü, kamu tüketimi, transfer&sübvansiyonlar, kamu işletmeleri& kamu yatırımları, üst marjinal gelir vergisi oranları, asgari ücret, istihdamı koruma mevzuatı, işsizlik yardımı oranları, aktif işgücü piyasası politikaları, toplu iş sözleşmesi kapsamı, merkezi ücret pazarlığı-koordinasyonu, çıktı açığı	Regresyon Analizi	Kamu kesimi büyüdükçe işsizlik artabilir.
Feldmann (2010)	52 Gelişmekte Olan Ülke (1980-2003)	Kamu büyüklüğü, işsizlik oranı, kadın işsizlik oranı, genç işsizlik oranı, uzun dönem işsizlik, gayrisafi yurtiçi hasıla artışı, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla, esnek işgücü piyasası düzenlemeleri	Tesadüfi Etkiler Modeli: Regresyon Analizi	Büyük bir kamu kesiminin işsizliği arttırması muhtemeldir.
Aslan ve Kula (2010)	Türkiye (2000-2007)	Reel kamu harcamalarının GSMH oranı, eğitim seviyesine göre işsizlik oranı kişi başına gelir, TÜFE	Nedensellik Analizi	Kamu büyüklüğü ve işsizlik arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki mevcuttur.
Aysu ve Dökmen (2011)	OECD Ülkeleri (1990-2007)	İşsizlik Oranı, Kamu Harcamalarının GSYİH'ya Oranı, Nüfus, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla, TÜFE	Panel Eşbütünleşme Testi	Kamu Hacmi ve işsizlik arasında istatistiksel açıdan bir ilişki bulunmuştur.
Wang and Abrams (2011)	OECD (1970-1999)	İşsizlik oranı, toplam devlet harcamalarının (konsolide)GSYİH oranı, merkezi hükümetin geri ödemesi olmayan cari ve sermaye harcamalarının/GSYİH, merkezi hükümet sübvansiyonları-diğer transferler/GSYİH, reel GSYİH büyümesi, Tüfe bazlı enflasyon, reel faiz oranı, asgari ücret, nominal petrol fiyatlarındaki yüzde değişim, sendikal yoğunluk oranı, işsizlik ödeneği değişme oranı	Panel hata düzeltme modeli	Kamu harcamaları tasnif edildiğinde transfer harcamaları ve teşviklerin oranının kararlı durum işsizlik oranı üzerinde ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Kaynak: Yukarıda atfı yapılan çalışmalar dikkate alınarak, tarafımızca oluşturulmuştur.

Sonuç

Ülkelerin iktisadi gelişmişlik düzeyleri, ekonomik performansları ve kamunun etkinliği uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur. İktisadi performanstaki farklılıklar genelde kamunun ekonomik hayata olan katılımıyla ilişkilendirilmiştir. Kamunun çeşitli fonksiyonlarının ekonomik etkinliği arttırabileceği iddia edilmekte iken ekonomi üzerindeki müdahalelerinin fazlalaşması ve kamu harcamalarının artmasının, iktisadi büyümeyi etkinliği negatif yönde etkileyeceği görüşü de azımsanmayacak ölçüde literatürde yer almaktadır.

Çalışma doğrultusunda işsizlikle mücadelenin başarılı olabilmesi için diğer şartlar sabitken kamunun piyasaya müdahale eden, üretimin her aşamasında ya da her şeyin üretiminde yer alan bir iktisadi modeli terk etmesi gerektiği düşünülmektedir. Rant yaratan bir devlet modeli yerine kurallar koyan, koyduğu kuralları denetleyen, rantı engelleyen bir model oluşturulmalıdır. Bu nedenle liberal ekonomi ya da sosyal refah devleti olarak bilinen iki temel anlayışın birtakım özelliklerini içinde barındıran bir başka sistem gerekmektedir. Sosyal piyasa ekonomisi olarak adlandırılan bu alternatif sistemde, serbest pazar ekonomisinin gerekliliğine inanılmakta bunun yanında piyasanın rekabeti sonucu iş kaybı yaşayanlara ve bu rekabetin yıkıcı sonuçlarına devletin tepkisiz kalmaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu sistemle uyumlu şekilde devletin işsizlikle mücadele için spesifik önlemleri alması önemlidir. Bununla beraber devlet eliyle yapılan kamu harcamalarının iş yapabilirliği arttıracak harcamalar olması, uygulama ve düzenlemelerle de iş yapılabilirliğin önündeki engellerin kaldırılması işsizliğin azaltılması için şarttır. Devlet kapitalist sistem sonucu yoksullaşan kesimlere nitelikli istihdam sağlarken piyasa ekonomisinin işleyişine müdahale etmemelidir. Bu durum, sosyal piyasa ekonomisinin temel kabulüdür. Devlet ve piyasa arasında bir seçim yapılmamalı, devletin piyasayı tamamlayıcı rolü ön plana çıkarılmalıdır.

Bu bağlamda kamu harcamaları yoluyla hesaplanan kamu büyüklüğündeki artışın işsizliği direk etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu etkinin beklenenin aksine, kamu harcamalarının sebebiyet verdiği artan vergi yükü; çalışma-boş zaman tercihinin boş zaman lehine değişmesi; kontrolsüz ve sınırsız sağlık- işsizlik sigortalarının işsiz kalma maliyetini azaltması, özel kesimin dışlanması gibi sebeplerden ötürü, işsizliği arttırabileceğine dikkat çekilmiştir. Bunun yanında işsizlikle mücadele için son yıllarda uygulanan aktif istihdam politikalarının aslında uzun dönemde işsizlik ve istihdam üzerindeki etkilerinin iyi incelenmesi ve genel kabul olarak görülen işsizliğin bu yolla azaltılabileceği görüşünün tekrar sorgulanması gerektiği düşünülmektedir. Bütün bunlara ilaveten yapılan kamu harcamalarının büyüklüğünün aynı olduğu ülkelerde bile ortaya çıkan etkinin farklı olacağı bilinmektedir. Bunu nedeni yapılan kamu harcamalarının bileşimidir. Yani kamunun ne kadar harcadığının yanında, nereye harcadığı da önem arz etmektedir. Kamu harcamaları artışıyla artan kamu büyüklüğünün nasıl finanse edildiği yine işsizlikle mücadele özelinde sonucu değiştirecektir.

Kaynakça

Abrams, Burton A. (1999) *The Effect Of Government Size on The Unemployment Rate*, **Public Choice**, V.99, N.3/4, 1999, 395-401.

Acar, Mustafa (2010) *Serbest Ticaret Ekonomik Özgürlükler ve Refah*, **Bilig**, S.53, Bahar,1-28.

Akalın, Güneri (2000) **Kamu Ekonomisi**, Ankara: Akçağ Yayınları.

- Akan, Yusuf, İbrahim Arslan ve Selahattin Kaynak (2008) *Türkiye' de Ekonomik İstikrarı Sağlamada Maliye Politikası Uygulamaları (Bir Ampirik Çalışma: 1980-2006)*, **Sosyo-Ekonomi Dergisi**, Ocak-Haziran 2008-1, 107-116.
- Aktan, Coşkun Can (a), *Piyasa Başarısızlığının Ekonomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli* [<http://iibf.ogu.edu.tr/erdal/Dosyalar/Kamu%20Ekonomisi%20YL/kamu-ekon-rasyoneli.pdf>](25.09.2016)
- Aktan, Coşkun Can (b), *Devletin Başarısızlığının Anotomisi* [<http://www.canaktan.org/ekonomi/devlet-basarsiz/aktan-makale.htm>],(21.05.2014)
- Aktan, Coşkun Can (c) (2001) **Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri**, Ankara, Hak-İş Yayınları.
- Aktan Coşkun Can v.d.,(2012) **Kamu Ekonomisi- I**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akyıldız Hüseyin ve Ömer Eroğlu (2005) *Tartışılan Boyutlarıyla Piyasa Başarısızlığı ve Devlet Müdahalesi*, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.10, S.1, 2005, 57-75.
- Altay Oğuzhan ve Onur Altın (2008) *Türkiye' de Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme ve Yatırımlar Üzerine Etkilerinin Analizi (1980–2005)*, **Ege Akademik Bakış**, C.8, S.1, 267-285.
- Aslan Alper ve Ferit Kula (2010) *Kamu Sektör Büyüklüğü-İşsizlik İlişkisi: Abrams Eğrisi'nin Türkiye Ekonomisi İçin Testi*, **Maliye Dergisi**, S.159, Temmuz-Aralık,155-166.
- Aydemir, Cahit ve Hüseyin Haşimi Güneş (2006) *Merkantilizmin Ortaya Çıkışı*, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.5, S.15, Kış,136–158.
- Aysu Ahmet ve Gökhan Dökmen (2011) *An Investigation On The Relationship Between Govenment Size And Unemployment Rate: Evidence From OECD Countries*, **Sosyo-Ekonomi**, C.2, Temmuz-Aralık, 180-190.
- Bilgili, Yüksel (2012) **Karşılaştırmalı İktisat Okulları (Makro İktisatın Teorik Esasları) Ders Notları**, İstanbul: İkinci Sayfa Yayınevi, 6.bs.
- Boone Jan and Jan C. Van Ours (2004), *Effective Active Labor Market Policies*, **IZA Discussion Paper Series**, No. 1335, October, p.2-3.
- Calmfors Lars (2002), Anders Forslund and Maria Hemström, *Does Active Labour Market Policy Work? Lessons from the Swedish Experiences*, **Working Paper**, Paris, Institute For Labour Market Policy Evaluation, 4, p.2
- Christopoulos, Dimitris, K. John Loizides and Efthymios Tsionas (2005) *The Abrams Curve of Government Size and Unemployment: Evidence From Panel Data*, **Applied Economics**, V.37, N.10,1193-1199.
- Clark, Barry (1998) **Political Economy: a Comparative Approach**, 2.ed.,Praeger Publishers
- Cuthbertson, Keith **İktisat Politikası**, Çev. Nazım Engin, Bilim Teknik Yayınevi.
- Çetin, Halis (2002) *Liberalizmin Tarihsel Kökenleri*, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.3, S.1.,79-96.
- Davidson, Paul (2009) **The Keynes Solutions The Path to Global Economic Porsperty**, New York, Palgrave Macmillan.

- Demir Ömer ve Mustafa Acar (2002) **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları.
- Demir, Ömer (2003)**Küresel Rekabette Etkin Devlet**, s.113.
- Demir Osman (1997), **Ekonomide Devlet**, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayını.
- Dewar, Jim (2010) *The Size Of The Public Sector*, 2010, Spice T+He Information Center, [http://www.scottish.parliament.uk/ResearchBriefingsAndFactsheets/S3/SB_10-88.pdf] (17.05.2012).
- Diriöz Sinem Çapar (Mart 2012), **İstihdamın Arttırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü**, T.C Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Dublin, Keith; John Pitzer ve Ethan Weisman, (2004) *Measuring The Size Of The Public Sector: What Does The IMF's Government Finance Statistics Manual 2001 Contribute*, **24th CEIES Seminar**, Vienna, Luxembourg: Office for Official Publications of The European Communities.
- European Communities (2004), **The Size Of The Government Sector – How To Measure 24th CEIES Seminar**, Vienna, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Facchini François and Mickaël Melki (2013) *Efficient Government Size: France In The 20 th Century*, **European Journal Of Political Economy**, V.31, 1-14.
- Feldmann, Horst (2010) *Government Size and Unemployment in Developing Countries*, **Applied Economics**, V.17, N.3 2010, 289-292.
- Feldmann, Horst (2006) *Government Size and Unemployment: Evidence From Industrial Countries*, **Public Choice**, V.127, N.3-4, 451-467.
- Fidan, Mehmet Maşuk (2011) *Kobi Kredi Piyasasında Asimetrik Bilgi ve Ahlaki Tehlike: Laleli Örneği*, **Maliye Finans Yazıları**, Yıl: 25, S.90,41-57.
- Gül, Songül Sallan (2004) **Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa**, İstanbul: Etik Yayınları.
- Güvel Enver Alper, Aylin Koç (2011) *Kamu Açıklarının Politik Ekonomisi*, **Sosyoekonomi**, C.1, 232-251.
- Göze Ayferi (2005) **Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Heilbroner, Robert L. (2008) **İktisat Düşünürleri Büyük İktisat Düşünürlerinin Yaşamları ve Fikirleri**, Çev. Ali Tartanoğlu, 2.bs, Ankara: Dost Kitapevi, Şubat 2008.
- İncekara, Ahmet Selim Demez ve Mehmet Akyol (2014) *AR-GE Harcamalarına Yapılan Teşviklerin Etkinliği: Türkiye BRICS Ülkeleri Karşılaştırmalı Analizi*, **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.2,1-30.
- Karagöz Kadir ve Murat Karagöz (2010)*Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye için Ampirik bir Analiz*, **Sayıştay Dergisi**, S.76, 5-22.
- Karras, Georgios (1993) *Employment and Output Effects of Government Spending: Is Government Size Important?* **Economic Inquiry**, [<http://www.questia.com/library/journal/1G1-14506797/employment-and-output-effects-of-government-spending>], (03.03.2014).
- Kazgan, Gülten (2008) **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, 13.bs, İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Kızılboğa, Ruveyda (2012) *Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi*, **NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.2, 91-109.
- Kluve Jochen and Christoph M. Schmidt,(2002) “Can Training and Employment Subsidies Combat European Unemployment?”, **Economic Policy**, V.17, N.35, 2002, p. 410-448
- Kuştepelı Yeşim ve Umut Halaç, *Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi*, [<http://www.deu.edu.tr/userweb/yesim.kustepeli/dosyalar/gelir-sbe.pdf>], (25.10.2016).
- Labonte, Marc (2010) *The Size and Role of Government: Economic Issues*, [<http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RL32162.pdf>], (17.08.2013).
- Martin John and David Grubb (2001), *What Works And For Whom: A Review Of OECD Countries’ Experiences With Active Labour Market Policies*, **OECD Working Paper**, Paris, Institute For Labour Market Policy Evaluation, 14, p. 41
- Memişoğlu Dilek ve Ayşe Durgun (2007) *Devlet Başarısızlığına Yol Açan Etkenlerden Biri Olarak Patronaj İlişkileri*, **Yerel Siyaset Dergisi**, Yıl:2, S.24, Aralık, s.9-13.
- Metin, Banu (2012) *Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum ve Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı*, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, S.1, 117-151
- Mink, Reimund (2004) *The Size Of The Government Sector In The Euro Area, The Us and Japan: How To Measure*, **24th CEIES Seminar**, Vienna, Luxembourg: Office for Official Publications of The European Communities.
- Özgüven, Ali (2005) **İktisadi Düşünceler- Doktrinler ve Teoriler**, 3.bs, İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Öztürk Nazım ve Yüksel Bayraktar (2009) *Aksak Rekabetin Önlenmesinde Devletin Rolü*, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C.4, S.2, 2009, 74-93.
- Sally, Razeen (2002) **Classical Liberalism and International Economic Order**, Taylor & Francis e-Library.
- Sarısoy Sinan (2010) *Düzenleyici Devlet ve Regülasyon Uygulamalarının Etkinliği Üzerine Tartışmalar*, **Maliye Dergisi**, S.159, Temmuz-Aralık, 278-298.
- Savaş, Vural Fuat (1963) **Keynes’in Genel Teorisi**, Eskişehir: Eskişehir Ticari İlimler Akademisi.
- Savaş, Vural Fuat (2007) **İktisadın Tarihi**, 5.bs. , Ankara.
- Schumpeter, Joseph A.(2006) **History of Economic Analysis**, Ed. Elizabeth Boody Schumpeter, Taylor & Francis e-Library, 2006.
- Sheehan, Brendan (2009) **Understanding Keynes’ General Theory**, Palgrave Macmillan, January.
- Skousen, Mark (a)**The Big Three in Economics Adam Smith Karl Marx and John Maynard Keynes**, M.E.Sharpe, New York, 2007.
- Skousen, Mark(b)**İktisadi Düşünceler Tarihi, Modern İktisadın İnşası**, 3. bs., Çev.Mustafa Acar- Ekrem Erdem-Metin Toprak, Ankara: Adres Yayınları, Mart 2007.

- Sönmez, Sinan(1987) **Kamu Ekonomisi Teorisi- Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı**, 1. bs. , Teori Yayınları, Mayıs 1987.
- Şen, Ali (2006) *Asimetrik Bilgi- Finansal Kriz İlişkisi*, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.14, 1-25.
- Özalp, Ahmet (2011) *Homo Politicus Versus Homo Economicus: Yurttaş/Birey İkiliğini Aşmak*, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**özaC.3, N.2, 23-35.
- Özer, İtr (2007) *Stratejik Dış Ticaret Politikaları*, **Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları**, C.2,S.3, 65-102.
- Öztürk, Nazım (2006) *Devletin Ekonomide Değişen Rolü*, **Amme İdaresi Dergisi**, C.39, S.1, 17-38
- Tekeoğlu, Muammer (1993) **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Tekin, Ahmet (2011) *Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları Ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.29, Nisan 2011, 37-48.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (1995) **21.Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru Optimal Devlet Kamu Ekonomisinin ve Yönetiminin Yeniden Yapılanması ve Küçültülmesine Yönelik Öneriler**, Ankara, TÜSİAD Yayın No:95, 2-174.
- Yalçın Aydın, **İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi**, Ankara, A.Ü. S.B.F. Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi, 1983.
- Yılmaz Abdullah ve Raci Kılavuz (2002) *Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar*, **C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.3, S.2, 2002, s. 17-20
- Yüksel, Fatih (2007) *Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri*, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.62, S.1, 2007, 279-298.
- Wang Siyan and Burton A. Abrams (2011), *The Effect of Government Size on The Steady-State Unemployment Rate: A Dynamic Perspective*, **Working Paper Series 2011-12**, 2011.